

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗРОБКИ Й ЗАПРОВАДЖЕННЯ АГРЕГОВАНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація

У записці актуалізоване питання необхідності розробки й впровадження об'єктивної системи оцінки стану національної безпеки в Україні, проаналізовано основні загальновизнані міжнародні показники (індикатори), які можуть бути використані при оцінці стану справ у державі та суспільстві, досліджені позиції нашої держави у глобальних світових рейтингах. На підставі вивчення міжнародного досвіду запропонований алгоритм розробки й впровадження агрегованої системи оцінки стану національної безпеки із поетапною деталізацією, який відповідає сучасним принципам міжнародної співпраці, спирається на існуючий загальнодоступний інструментарій, не потребує додаткових фінансових та матеріальних витрат і може бути реалізований у найкоротший термін.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗРОБКИ Й ЗАПРОВАДЖЕННЯ АГРЕГОВАНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Оцінка існуючого стану національної безпеки і перспектив розвитку у сфері безпеки і оборони має непересічне значення для будь-якої країни світу. Особливої актуальності для України ця наукова і практична проблема набула на нинішньому етапі державотворення – після розгортання гібридної агресії з боку Російської Федерації. Об'єктивний аналіз стану української держави і суспільства, постійний ефективний моніторинг вітчизняного безпекового середовища виступають невід'ємною складовою системи забезпечення національної безпеки України та потребують постійного експертно-прогнозного супроводу.

Завдання щодо удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, забезпечення ефективної координації та функціонування єдиної системи ситуаційних центрів профільних органів державної влади сектору безпеки і оборони було поставлено у Стратегії національної безпеки України ще у травні 2015 року¹.

Проте, незважаючи на проведені організаційно-розпорядчі та науково-комунікативні заходи, поки що не вдалося запровадити більш-менш дієву систему індикаторів (показників) стану національної безпеки України задля інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва держави оціночними і прогнозними даними, необхідними для прийняття рішень з питань забезпечення національної безпеки у мирний час, кризові періоди та в особливий період.

Індикатори стану національної безпеки України характеризують рівень загрози у певній сфері або ефективність державної політики у визначеній

---

¹ Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

сфері національної безпеки. Вихід показника за межі граничних значень дає підстави для прийняття оперативних рішень щодо коригування відповідної державної політики, вжиття додаткових заходів впливу.

У світовій практиці такий інструмент використовується у роботі державних ситуаційних центрів, які мають можливість у безперервному режимі отримувати і обробляти інформацію, яка надходить від уповноважених органів і суб'єктів. Зокрема, у США діяльність ситуаційних центрів розглядається як ключовий елемент підтримки стратегічних управлінських рішень. Найбільш відомими прикладами функціонування таких центрів є Ситуаційна кімната Білого дому (White House Situation Room), Центр стратегічної інформації і операцій ФБР (Strategic Information and Operations Center, SIOC), а також центри управління і підтримки рішень у Пентагоні та деяких інших державних установах. Ситуаційні центри існують також у низці держав ЄС, а також у структурах НАТО.

Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року, введеного в дію Указом Президента № 115/2015 від 28.02.2015, в Україні створено Головний ситуаційний центр України.

Відповідно до Указу Президента України від 5 січня 2015 року № 5 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» серед головних заходів реалізації реформи системи національної безпеки та оборони визначено створення ефективної державної системи кризового реагування (мережі ситуаційних центрів центральних органів виконавчої влади) за провідної ролі Ради національної безпеки і оборони України.

У цьому контексті створення системи індикаторів (показників) стану національної безпеки є важливим елементом реалізації зазначеного завдання, що дозволить, у т.ч. поєднати існуючі галузеві (відомчі) системи індикаторів (показників), які характеризують стан певних сфер національної безпеки, у єдину систему.

Здійснювати такі оцінки може лише державний орган, який має функції щодо аналізу і контролю за ситуацією у сфері національної безпеки і

оборони. Відповідно до законодавства України, такі функції виконує Рада національної безпеки і оборони України.

Таким чином, головним користувачем системи індикаторів (показників) стану національної безпеки, яка повинна бути розроблена в Україні, мають стати Головний ситуаційний центр України та Апарат Ради національної безпеки і оборони України, який забезпечує його діяльність.

На сьогодні в Україні існують лише окремі методики та показники оцінювання окремих складових стану національної безпеки України, зокрема такі, що стосуються оцінювання рівня готовності Збройних Сил та інших військових формувань до виконання завдань з оборони держави, стану у них військової дисципліни, законності та правопорядку, ефективності діяльності розвідувальних органів тощо.

Слід також зауважити, що для оцінок стану національної безпеки за різними сферами використовуються різні методики розрахунку відповідних показників (статистичні розрахунки, експертні оцінки, соціологічні опитування тощо), а також різні часові періоди для визначення тих чи інших показників. Єдина інтегральна методика розрахунків, яка б також враховувала міжгалузеві зв'язки, і дозволяла б здійснювати багатofакторні довгострокові прогнози розвитку безпекової ситуації в Україні і за її межами, нині відсутня.

З огляду на викладене, для оцінки стану національної безпеки України на даному етапі доцільно використовувати наявні глобальні індекси (показники), у яких представлена й Україна. Це дає можливість, передусім оцінити окремі складові національної безпеки та потенціал держави у порівнянні з іншими країнами.

Слід зауважити, що такий підхід частково реалізований у Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», схваленій Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, у якій низка стратегічних індикаторів реалізації Стратегії визначена через показники глобальних індексів. Зокрема, йдеться про рейтинги «Doing Business» та агентства Standard and Poors, індекс

конкурентоспроможності, який розраховує Всесвітній Економічний Форум (WEF), індекс сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, індекс конкурентоспроможності у боротьбі за таланти, який розраховує INSEAD та ін.

За останніми даними, Україна дещо посилила свої позиції у ключових міжнародних рейтингах, що дає підстави говори про певну стабілізацію обстановки в країні в цілому. Зокрема, спостерігається покращення ситуації з податковим навантаженням, економічною свободою, конкурентоспроможністю вітчизняних інституцій, гендерною рівністю та ін. (Див. табл. 1). Аналіз динаміки показників ключових міжнародних індексів опосередковано свідчить про поступове зростання стійкості української держави і суспільства у сфері національної безпеки.

Позиції України у ключових міжнародних індексах

<i>Назва рейтингу</i>	<i>Рік</i>	<i>Місце України / Заг. кількість країн</i>	<i>Динаміка**</i>
Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index)	2017	50/127	+ 6
Е&У сприйняття корупції (Fraud Surveys: Corruption perception)*	2016	1/41	+ 1
Глобальний індекс тероризму (Global Terrorism Index)*	2017	17/134	- 6
Глобальний показник миру (Global Peace Index)	2017	154/163	+ 2
Здоров'я та початкова освіта (GCI - WEF)	2017	53/137	+ 1
Індекс верховенства права (Rule of law index)	2017	77/113	+ 1
Індекс гендерного розриву (The Global Gender Gap Index)	2017	61/144	+ 8
Індекс глобалізації (Index of Globalization)	2016	45/207	- 3
Індекс демократії (Democracy Index)	2017	83/167	+ 3
Індекс добробуту (The Global Wealth Report)	2016	95/173	- 12
Індекс екологічної ефективності (Environmental Performance Index)	2017	109/180	немає даних
Індекс економічної свободи (Index of Economy Freedom)	2017	150/180	+ 16
Індекс знання англійської мови (English Proficiency Index)	2017	47/80	- 6
Індекс інновацій Bloomberg (Bloomberg innovation index)	2017	46/50	- 4
Індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index)	2017	81/137	+ 4
Індекс конкурентоспроможності: Вища освіта (Higher Education)	2017	35/137	- 2
Індекс конкурентоспроможності: Інституції (Institutions (GCI- WEF))	2017	118/137	+ 11
Індекс легкості ведення бізнесу (Easy of Doing Business)	2017	76/190	+ 4
Глобальний індекс рабства (Global Slavery Index)*	2016	25/167	немає даних
Індекс людського розвитку (Human Development Index (UNDP))	2016	84/187	без змін
Індекс недієздатності держав (Fragile States Index)	2017	90/178	- 5
Індекс потужності армії (Global Firepower Military Ranks)	2017	30/133	без змін
Індекс процвітання (The legatum prosperity index)	2017	112/149	без змін
Індекс соціального прогресу (Social Progress Index)	2017	64/128	- 1
Індекс сприйняття корупції (Corruption perception index)	2017	130/180	+ 1
Індекс щастя (World Happiness Report)	2017	138/156	- 15
Міжнародний індекс щастя (Happy Planet Index)	2016	70/140	немає даних
Рейтинг податкового навантаження (Paying taxes ranking позицій)	2017	43/189	+ 41
Ренкінг глобальної конкурентоспроможності (WCY)	2017	60/63	- 1
Світовий індекс свободи преси (World Press Freedom Index)	2017	102/180	+ 5
Свобода у світі (Freedom in the World (Freedom House))	2016	107/195	+ 1
Індекс людського капіталу (The Human Capital Index)	2017	24/130	+ 2

* Чим ближче до першого місця, тим гірше.

** «+» - покращення позиції, «-» - погіршення позиції.

Джерело: Україна в глобальних рейтингах. [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratings/#about>

Усталена світова практика оцінки ситуації, що склалася у певній державі, ґрунтується на методиці використання відповідних спеціальних індикаторів (індексів), які дозволяють неупереджено судити про стан або зміни, які відбуваються в окремих сферах життєдіяльності країни

(суспільства). Основною метою застосування такої методики є оцінка поточного стану справ в окремій сфері життєдіяльності, розробка прогнозу найбільш імовірного розвитку ситуації, а також вироблення стратегії (плану дій) щодо забезпечення позитивної динаміки.

Проведений аналіз дозволяє виділити два основних підходи, які використовуються у провідних країнах світу та передбачають застосування спеціальних індикаторів (індексів) оцінки стану в державі:

Перший. Побудова системи індикаторів (індексів), за допомогою яких можна судити про окремі аспекти стану та розвитку певних сфер життєдіяльності держави (суспільства), наприклад:

- задоволеність громадян ступенем захищеності своїх конституційних прав і свобод, особистих та майнових інтересів, зокрема, від злочинних посягань;

- очікувана тривалість життя;

- валовий внутрішній продукт на душу населення;

- вага сучасних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки у структурах сектору безпеки і оборони країни;

- децильний коефіцієнт диференціації доходів і споживання (співвідношення доходів 10% найбагатшого населення до доходів 10% найбіднішого; або середньодушових обсягів споживання товарів та послуг);

- рівні інфляції та безробіття;

- частка видатків у валовому внутрішньому продукті на розвиток науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;

- частка території країни, яка не відповідає визнаним екологічним нормативам та інші.

Другий. Вироблення інтегральних (агрегованих) індексів з метою комплексної оцінки загального стану справ в державі (або регіоні). Основна вада такого підходу полягає у тому, що практично неможливо чітко визначити вагу вихідних показників щодо оцінки загального стану держави (суспільства) без втрати їхньої значущості, а відтак уникнути суб'єктивності.

На сьогоднішній день, у світі відсутній загальноприйнятий науково обґрунтований кількісний показник (індекс), який би об'єктивно вимірював загальний стан окремої держави і суспільства у сфері національної безпеки. Проте, багатьма країнами світу та міжнародними організаціями досить широко використовуються різноманітні методики, які дозволяють опосередковано, через аналіз кількісних показників окремих аспектів суспільно-політичного, економічного, соціокультурного, природоохоронного та іншого життя країни виходити на загальну оцінку стану забезпечення національної безпеки як окремої країни, так і регіону в цілому.

До таких методик, аналіз показників (індексів) яких у сукупності дозволяє вийти на більш-менш об'єктивну оцінку загального стану кожної окремої держави у сфері національної безпеки, слід віднести:

Індекс стабільності суспільства (The Sustainable Society Index) – комбінований показник Фонду стабільного суспільства (Sustainable Society Foundation), який вимірює досягнення країн із точки зору сталого суспільного розвитку. Напрями дослідження: вивчення економічних та соціальних процесів. Галузь дослідження – державне управління. Започатковано з 2006 року і по теперішній час. Періодичність дослідження – регулярно, один раз на кілька років. Керівники проекту: Герт ван де Керк (Geurt van de Kerk) та Артур Мануель (Arthur Manuel).²

Індекс стабільності суспільства для країн світу складається з 3 агрегованих показників у розрізі 3 вимірів, до складу яких входять 7 категорій індикаторів (загальною кількістю - 21), а саме:

Людське благополуччя

Базові потреби:

1. ***Достатність їжи (Sufficient Food)***: кількість людей, які недоїдають у % від загальної кількості населення. Індекс розробляється та регулярно

---

² Фонд стабільного суспільства Sustainable Society Foundation // сайт: Krekdesign, Нідерланди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssfindex.com/>

оприлюднюється Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (Food and Agriculture Organization, FAO)³;

2. **Достатність питної води (*Sufficient to Drink*)**: кількість людей у % зі стійким доступом до джерел питної води від загальної кількості населення.

Індекс розробляється та регулярно оприлюднюється FAO;

3. **Безпечна санітарія (*Safe Sanitation*)**: кількість людей у % від загальної кількості населення, що мають стійкий доступ до санітарії. Індекс розробляється та регулярно оприлюднюється FAO;

Особистісний розвиток і здоров'я:

4. **Освіта (*Education*)**: сукупний валовий коефіцієнт охоплення початковою, середньою та вищою освітою в країні. Індекс розробляється та регулярно оприлюднюється ЮНЕСКО (UNESCO)⁴;

5. **Здорове життя (*Healthy Life*)**: очікувана тривалість життя в країні. Індекс розробляється та регулярно оприлюднюється Всесвітньою організацією охорони здоров'я (World Health Organization, WHO)⁵

6. **Гендерна рівність (*Gender Equality*)**: індекс гендерного розриву. Визначається у щорічному глобальному дослідженні Світового економічного форуму із супроводжуючим його рейтингом країн світу (World Economic Forum, The Global Gender Gap Index)⁶;

Збалансоване суспільство:

7. **Розподіл прибутків (*Income Distribution*)**: співвідношення прибутків найбільш багатих 10% до найбідніших 10%. Індекс визначається Світовим банком (World Bank, Banque mondiale, WB) для кожної окремої країни світу⁷;

³ FSI : Index on Food and Sustainability // Food and Agriculture Organization the United Nation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aims.fao.org/activity/blog/fsi-index-food-and-sustainability>

⁴ Education Indicators - UNESCO Institute for Statistics // UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-indicators-technical-guidelines-en_0.pdf

⁵ World Health Organization. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/gho/mortality_burden_disease/life_tables/hale/en/

⁶ Індекс гендерного розриву. 2017. 07.11.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analytika/indeks-gendernogo-rozryvu-2017>

⁷ GINI index // World Bank estimate. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

8. **Зростання населення (*Population Growth*):** п'ятирічна зміна кількості населення у % від загальної чисельності. Індекс визначається та оприлюднюється WB;

9. **Ефективність державного управління (*Good Governance*):** сукупність шести показників ефективності управління. Індекс визначається та оприлюднюється WB;

Екологічне благополуччя

Природні ресурси:

10. Біорізноманітність:

A. **Біорізноманітність лісової зони (*Biodiversity forest area*):** характеристика лісової зони країни за 10 років. Індекс визначається відповідно до програмного документу ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 р. (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*) та регулярно оприлюднюється у «Звіті про захищену планету» (*Protected Planet Report*)⁸;

B. **Заповідна захищена зона (*Biodiversity protected area*):** розмір земельної площі у % від загальної території країни, що охороняється. Індекс визначається у «Звіті про захищену планету» (*Protected Planet Report*);

11. **Відновлювальні водні ресурси (*Renewable Water Resources*):** щорічний відтік води у м³ на душу населення у % від обсягів відновлюваних водних ресурсів. Індекс розробляється та регулярно оприлюднюється FAO⁹;

12. **Екологічний слід (*Ecological Footprint*):** ступінь впливу людини на природне середовище, що дозволяє розрахувати необхідні розміри прилеглої території задля відновлювання спожитих природних ресурсів та поглинання відходів життєдіяльності. Індекс визначається та регулярно оприлюднюється міжнародною некомерційною організацією Global Footprint Network.¹⁰

Клімат й енергетика

⁸ Protected Planet Report 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.protectedplanet.net/c/protected-planet-report-2016>

⁹ Food and Agriculture Organization. Water resources. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/nr/water/aquastat/water_res/index.stm

¹⁰ The Ecological Footprint is the only metric that measures how much nature we have and how much nature we use. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>

13. **Використання енергії (Energy Use)**: у тоннах нафтового еквіваленту на душу населення. Індекс визначається та оприлюднюється Міжнародним енергетичним агентством (International Energy Agency, IEA)¹¹;

14. **Економія енергії (Energy Savings)**: індекс зміни споживання енергії за 4 роки у %. Індекс визначається та оприлюднюється ІЕА;

15. **Парникові гази (Greenhouse Gases)**: викиди CO² на одного мешканця країни за рік. Індекс визначається та оприлюднюється ІЕА;

16. **Відновлювальна енергія (Renewable Energy)**: споживання відновлювальних джерел енергії у % від загального споживання енергії у країні. Індекс визначається та оприлюднюється ІЕА;

Економічне благополуччя

Трансформація

17. **Органічне землеробство (Organic Farming)**: площа, де здійснюється органічне землеробство, у % від загальної сільськогосподарської площі країни. Індекс розробляється та оприлюднюється Науково-дослідним інститутом органічного сільського господарства (Research Institute of Organic Agriculture, FiBL)¹².

18. **Справжні заощадження (Genuine Savings)**: скоригована чиста економія у % від валового національного прибутку. Індекс визначається та оприлюднюється WB¹³.

Економіка

19. **ВВП (GDP)**: валовий внутрішній продукт як інтегральний індекс, який регулярно визначається та оприлюднюється Міжнародним валютним фондом (International Monetary Fund, IMF) на підставі аналізу валового внутрішнього продукту на душу населення (Gross Domestic Product per capita), купівельної спроможності валют (PPP) та поточного курсу міжнародного долару США (current international \$) для кожної країни світу¹⁴.

¹¹ International Energy Agency. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iea.org/>

¹² Organic Agriculture 2016: Key Indicators and Top Countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documents-ukraine/Booklets/Statistic_of_organic_agriculture_2016_EN.pdf

¹³ Hamilton Kirk. Genuine saving as a sustainability indicator. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/908161468740713285/Genuine-saving-as-a-sustainability-indicator>

¹⁴ Real GDP growth. The International Monetary Fund (IMF). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD

20. **Зайнятість (Employment)**: кількість безробітних у % від загальної чисельності робочої сили в країні. Індекс визначається та оприлюднюється WB¹⁵

21. **Державний борг (Public Debt)**: рівень державного боргу країни у % від ВВП. Індекс, який регулярно визначається та оприлюднюється Міжнародним валютним фондом (International Monetary Fund, IMF) для кожної країни світу¹⁶.

Загальні дані Фонду стабільного суспільства (Sustainable Society Foundation), на сьогоднішній день, включають інформацію за наведеними показниками по 154 країнах світу за період 2006 – 2016 років, а також прогрес за останні 10 років. Розраховуються також дані щодо України (див. табл. 2, рис. 1).

Таблиця 2.

**Рейтинг України за Індексом стабільності суспільства
(Sustainable Society Index) країн світу за період 2006 – 2016 років:**

Людське благополуччя (Human Wellbeing)

Рік	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Показник	33	31	27	31	30	36

Екологічне благополуччя (Environmental Wellbeing)

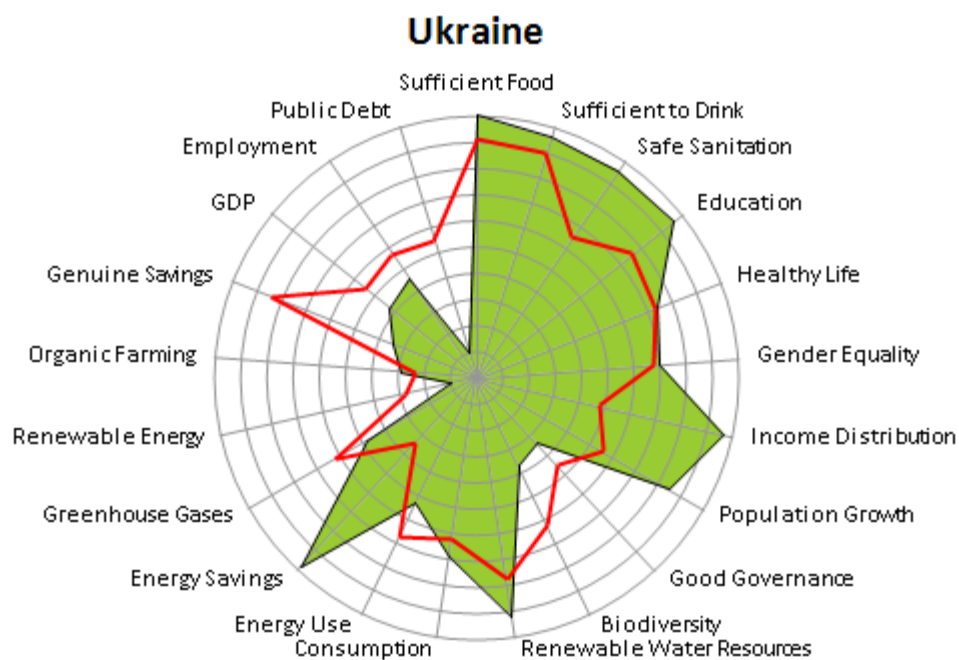
Рік	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Показник	106	98	97	102	102	85

Економічне благополуччя (Economic Wellbeing)

Рік	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Показник	44	44	48	61	102	130

¹⁵ Jobs Data: World Bank Database on Employment // World Bank Group. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://datatopics.worldbank.org/jobs/>

¹⁶ Historical Public Debt Database - DEBT - IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>

Рис.1. Показники України за індексами стабільності суспільства SSI¹⁷

Worldwide Governance Indicators (WGI) – ще одна методика, показники якої можна використати задля оцінки загального стану національної безпеки. У межах проекту, започаткованого Світовим банком (WB), з 1996 року визначаються сукупні та індивідуальні показники успішності урядування в окремих країнах світу за шістьма ключовими рейтингами (індексами) управління:

- *представництво та звітність (Voice & Accountability)¹⁸*;
- *політична стабільність та відсутність насильства (Political Stability and Lack of Violence)*;
- *ефективність урядування (Government Effectiveness)*;
- *якість регулювання (Regulatory Quality)¹⁹*;

¹⁷ Примітки:

- у павутині наведено показник кожного з 21 індикатора країни зафарбованим, за шкалою від 1 до 10 (10 = стійкий, 1 = нестійкий);

- окрема лінія: середньозважений бал усіх країн.

¹⁸ Показник Voice & Accountability фіксує ситуацію про те, у якій мірі громадяни країни можуть брати участь в обранні власного уряду, стан зі свободою слова, зібрань та ЗМІ.

¹⁹ Показник Regulatory Quality відбиває здатність уряду країни формулювати й впроваджувати надійні політики і процедури, які дозволяють та сприяють розвиткові приватного сектору.

- **верховенство права (Rule of Law);**

- **контроль корупції (Control of Corruption).**

Сукупні показники WGI об'єднують погляди великої кількості респондентів з більш ніж 30 організацій, установ та експертів, використовують понад 40 джерел даних, стосуються майже 200 країн і оновлюються щорічно, починаючи з 2002 року.

Згідно з представленими The Global Economy даними, середнє значення індексу **Voice & Accountability** за 2016 рік серед усіх країн склало: - 0,03 бали. Найбільше значення було у Норвегії: + 1,58 бали, а найменше - у Північної Кореї: - 2,13 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: + 0,02 бали і посіла 100 позицію із 194 країн світу²⁰.

Середнє значення індексу **Political Stability**: - 0,04 бали. Найбільше значення було у Сінгапура: + 1,53 бали, а найменше - у Сирії: - 2,91 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: - 1,89 бали і посіла 183 позицію із 194 країн світу²¹.

Середнє значення індексу **Government Effectiveness**: - 0,02 бали. Найбільше значення було у Сінгапура: + 2,21 бали, а найменше - у Сомалі: - 2,18 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: - 0,58 бали і посіла 131 місце із 193 країн світу²².

Середнє значення індексу **Regulatory Quality**: - 0,03 бали. Найбільше значення було у Сінгапура: + 2,18 бали, а найменше - у Північної Кореї: - 2,33 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: - 0,43 бали і посіла 120 місце із 192 країн світу²³.

²⁰Voice and accountability - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_voice_accountability/

²¹Political stability - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/

²²Government effectiveness - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_government_effectiveness/

²³Regulatory quality - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_regulatory_quality/

Середнє значення індексу *Rule of Law*: - 0,04 бали. Найбільше значення було у Швеції: + 2,04 бали, а найменше - у Сомалі: - 2,37 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: - 0,77 бали і посіла 147 місце із 193 країн світу²⁴.

Середнє значення індексу *Control of Corruption*: - 0,04 бали. Найбільше значення було у Нової Зеландії: + 1,3 бали, а найменше - у Гвінеї: - 1,81 бали. Україна у цьому рейтингу набрала: - 0,84 бали і посіла 153 позицію із 193 країн світу²⁵.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. На сьогоднішній день Україна представлена більш ніж у трьох десятках різноманітних глобальних світових рейтингах, які визначають рейтинг країни майже за сотнею параметрів, що характеризують ситуацію практично в усіх сферах людської життєдіяльності. Проте, жоден із зазначених загально визнаних глобальних рейтингів не ставить за мету провести комплексне інтегральне ранжирування країн світу за критеріями захисту національної безпеки, оцінки стійкості держави та суспільства, рівня розвитку сектору безпеки і оборони тощо. У світі не існує універсальних методик, які б дозволили провести об'єктивний порівняльний аналіз місця України серед інших країн світу у контексті забезпечення національної безпеки або стійкості держави і суспільства у цілому.

2. В умовах гібридної війни, яку розв'язала Російська Федерація не лише проти України, а проти решти цивілізованого світу, зростає актуальність розробки й запровадження глобальної комплексної методики оцінки стану національної безпеки, а також стійкості держави і суспільства до різного роду загроз.

Співпраця України з цього питання з іншими країнами, передусім членами НАТО і ЄС, є вигідною для всіх сторін. Наша держава має нині найбільший досвід протидії гібридній агресії РФ. Водночас, країни НАТО і

²⁴Rule of law - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_ruleoflaw/

²⁵Control of corruption - country rankings // TheGlobalEconomy.com: Economic indicators for over 200 countries. https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_corruption/

ЄС мають розвинені спроможності для необхідного реагування на загрози. Досвід європейських країн щодо реформування сектору безпеки і оборони і створення відповідних спроможностей є вкрай важливим для України на нинішньому етапі державотворення.

Отже, практична реалізація запропонованого проекту відкриває для України нові перспективи, позитивно вплине на зовнішній імідж України і виведе нашу країну на якісно новий рівень міжнародної співробітництва.

3. Проведений аналіз дозволяє запропонувати наступний алгоритм розробки й запровадження глобальної методики оцінки стану національної безпеки.

На першому етапі доцільно використовувати існуючі індикатори (показники) визнаних світових методик та рейтингів для оцінки окремих складових національної безпеки держави. Необхідно лише визначитися з переліком таких показників з метою якнайповнішої характеристики стану національної безпеки. Запропонований підхід не потребує додаткових фінансових витрат, оскільки використання будь-яких параметрів (індикаторів) світових глобальних рейтингів є вільним за умов дотримання авторського права, вони є загальнодоступними і регулярно оновлюються.

На другому етапі доцільно провести групування запозичених параметрів (індексів) за сферами національної безпеки. За необхідності, на їх підставі виробити інтегральні (агреговані) індекси з метою комплексної оцінки загального стану національної безпеки. Далі варто визначитися із формою та періодичністю представлення отриманих результатів (порівняльна таблиця, графіки, карти тощо), а також уповноваженою державою установою, яка буде вести таку роботу і оприлюднювати зведену інформацію.

На третьому етапі доцільно виробити й запровадити цілеспрямовану стратегію з метою просування такої методики оцінки стану національної безпеки у міжнародному середовищі. Для цього доцільно було б залучити

зацікавлені міжнародні організації, українську діаспору та іноземні фонди, громадські організації, провідних експертів.

4. Існуючий досвід розробки в Україні власних методик оцінки стану національної безпеки показує, що цей процес, незважаючи на досить довгу історію, поки що не має більш-менш логічного завершення, а відтак – практичного впровадження. При цьому основною вадою виступає відсутність єдиного підходу в оцінці стану національної безпеки, суб'єктивність критеріїв оцінки, брак інструментарію та фінансового забезпечення ведення відповідної діяльності, а у подальшому - постійного моніторингу. Також проблемним вбачається процес визнання такої методики у міжнародному середовищі.

З огляду на це, започаткування співпраці України з НАТО і ЄС з питань розробки глобальної системи оцінки стану національної безпеки, а у подальшому - системи оцінки національної стійкості держави і суспільства до різного роду загроз, вважається більш оптимальним шляхом вирішення відповідного питання.

5. Запропонований концептуальний підхід до розробки й запровадження глобальної комплексної системи оцінки стану національної безпеки відповідає сучасним демократичним принципам міжнародної співпраці, спирається на новітній загальнодоступний інструментарій, не потребуватиме додаткових фінансових витрат і може бути реалізований у найкоротший термін. Крім того, такий підхід може бути застосований і для розробки у подальшому системи оцінки національної стійкості держави і суспільства до різного роду загроз.

6. На сьогодні в Україні застосовуються лише окремі методики та показники оцінювання окремих складових стану національної безпеки України. У той же час, існують значні напрацювання щодо можливості формування інтегральної методики оцінювання стану національної безпеки з урахуванням міжгалузевих зв'язків. Застосування такої методики у роботі Головного ситуаційного центру України сприятиме створенню єдиної

системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, удосконаленню державної системи стратегічного планування.

З огляду на це, доцільно активізувати діяльність Апарату РНБОУ як основного користувача такої інформації щодо розробки і впровадження системи індикаторів (показників) стану національної безпеки України.

С.В. Сьомін

Відділ проблем національної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
квітень 2018 р.